

E-izdevums: 2/2012

NAP2020 melnraksts: pārdomas par rezultātiem un procesiem

2012.gada 10.maija pēcpusdienā Latvijas sabiedrība tika iepazīstināta ar Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam (NAP2020) melnrakstu¹, kas, pamatojoties uz dažādu dokumentu analīzi, darba grupu un atsevišķu pētnieku ekspertīzi, tika tapināts Pārresoru koordinācijas centra (PKC) paspārnē. Iedzīvotājiem tika dotas 14 dienas, lai varētu iepazīties ar 44 lapas garo dokumentu un sniegt savus ierosinājumus. NAP2020 melnraksts ir radījis virkni pārdomu par iekļaujošu valsts attīstības plānošanu. Ar iekļaujošu saprotot dažādo sabiedrības grupu interešu sadzirdēšanu, dažādu valsts teritoriju īpatnību saredzēšanu, un līdzdalībā ieinteresēto viedokļu respektēšanu.

Ko Latvijas iedzīvotājam sagaidīt no NAP2020?

Līdz ar NAP2020 melnraksta publiskošanu, Pārresoru koordinācijas centrs ir izveidojis mājas lapu nap.lv, kurā detalizēti var iepazīties gan ar NAP2020 tapšanas procesu, iesaistītajām pusēm un arī rezultātiem. Šī mājas lapa sniedz konceptuālu ievirzi tam, kas ir sagaidāms no NAP2020²: „NAP2020 no vienas puses ir valsts „biznesa plāns”, kas parāda valsts izaugsmes modeli. ... Tāpat NAP2020 var tikt skatīts arī kā “sabiedriskais līgums” – ko valsts apņemas paveikt/sasniegt līdz 2020.gadam un ko tā sagaida no sabiedrības.” Tāpēc ar apziņu – kā es, kā Latvijas iedzīvotājs, laikā no 2012. līdz 2020.gadam varēšu iesaistīties Latvijas „biznesa plāna” īstenošanā un kādā veidā es varēšu piepildīt valsts gaidas „sabiedriskā līguma” ietvaros, arī lasīju NAP2020 melnrakstu.

Samierinoties, ka sākotnējais NAP2020 vadmotīvs - „labklājības pieaugums”, kurā redzēju iekļautus uzsvarus uz Latvijas iedzīvotāju labsajūtas radīšanu, ir nomainīts uz „ekonomisko izrāvienu”. Tā bija apvienotā Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Darba devēju konfederācijas un Latvijas Pašvaldību savienības iniciatīva, kura ar papildinājumiem tika pieņemta Ministru kabinetā³. Respektējot gan vairākuma demokrātiju, gan to, ka ir pieņemts lēmums iet ekonomiskās izaugsmes ceļu, centos izvērtēt, kā Latvijas iedzīvotājs var nostiprināt savu „cilvēka drošumspēju”, veicināt „tautas saimniecības izaugsmi” un attīstīt „izaugsmi atbalstošas teritorijas”. Uz daļu savu iepriekš izvirzīto cerību saņēmu atbildes un gan ar savu izglītību un profesionālo kompetenci, gan savu pārliecību jeb vērtību sistēmu, gan ar savu piederības sajūtu Latvijai varēju teorētiski identificēt sevi NAP2020. Arī saņēmu norādes, kā sevi pilnveidot, kāda veida aktivitāti attīstīt un kur to veikt, lai būtu vienā laivā ar Latviju no 2012. līdz 2020.gadam. Tomēr radās vesela virkne jautājumu jeb pārdomu par to, ko NAP2020 melnrakstā neieraudzīju gan attiecībā uz izaicinājumiem, kas tika identificēti NAP prioritāšu pamatojuma ziņojumā, gan attiecībā uz mūsu kopīgu rīcībspēju un apņemšanos iet ekonomiskā izrāviena ceļu. Tāpēc, sadarībā ar Latvijas Lauku foruma biedriem un diskutējās ar kolēģiem no NVO līdzdalības konsorcijs, aktīvi iesaistījāties NAP2020 melnraksta komentēšanā. Ar visiem NAP2020 melnraksta priekšlikumiem var iepazīties iepriekš minētajā NAP2020 mājas lapā. Priecājos, ka šo iespēju līdzdarboties ir izmantojušas arī citas NVO un vispārējās aktivitātes rezultātā ir iesniegti vairāk kā 600 ierosinājumi. Ņemot vērā dokumenta nozīmīgumu, liela aktivitāte komentējot NAP2020 melnrakstu tika novērota arī valsts pārvaldē.

Vai visi ir pie galda?

Mācoties kopienā attīstību, mani ir iedvesmojusi īru prakse, kad, uzsākot darbu pie vietējās attīstības jautājumu plānošanas, pirmkārt, tiek pajautāts – kas nav pie galda? Ar domu, kas ir tās sabiedrības grupas, uz kurām var attiekties vietējās attīstības plāns, bet kuras nav iesaistītas plānošanā, attiecīgi arī plāna īstenošanā. Varbūt to nevar vispārināt valsts attīstības plānošanā, jo Latvija ir dažāda, gan sociālo grupu ziņā, gan arī ekonomiskās aktivitātes ziņā, gan arī valsts apdzīvojuma ziņā, tomēr gribētu sagaidīt, ka NAP2020 izstrādē iesaistītie speciālisti identificē, kuras un cik lielas mērķa grupas skar šis „biznesa plāns” un kuras grupas tiek uzskatītas kā netiešie ieguvēji. Piemēram, pietiekami nozīmīgs

¹ http://nap.lv/images/NAP2020%20dokumenti/2012.05.11.NAP2020_melnraksts.pdf

² <http://nap.lv/par-nap2020>

³ <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2012-03-20>

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Aktivitāte notiek ESF projekta nr. 1DP/1.5.2.2.2/11/APIA/SIF/001 “Biedrības „Latvijas Lauku forums” administratīvās kapacitātes stiprināšana aktīvas un kvalitatīvas nevalstiskā sektora līdzdalības nodrošināšanai reģionālās attīstības rīcības politikā un Ministru Kabineta Komitejā” ietvaros. 92, 07 % no Projekta finansē Eiropas Savienība ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību. Apakšaktivitāti administrē Valsts kanceleja sadarbībā ar Sabiedrības integrācijas fondu.

E-izdevums: 2/2012

akcents tiek likts uz bērnu un jauniešu attīstības jautājumiem (izglītības kvalitāte, iespējas apgūt prasmes, kas nepieciešamas mūsdienu ekonomiskajai aktivitātei, nodarbinātība u.tml.), taču piedāvātās rīcības parāda vēlmi kaut ko darīt bērnu un jauniešu vietā, nevis dot iespēju rīkoties pašiem. Tādas iespējas varētu tikt īstenotas izmantojot atbalstu neformālajai izglītībai, kas pagaidām NAP2020 nav iekļauta, bet kuras saturā vistiešāk ir iesaistīti paši pakalpojuma saņēmēji – bērni un jaunieši. To ir ierosinājušas vairākas NVO, tai skaitā biedrība „Jaunatnes līderu koalīcija”, kas diemžēl ir vienīgā jauniešu organizācija, kas komentējusi NAP2020 melnrakstu. Vai pārējās jauniešu NVO nesadzirdēja aicinājumu vai arī neasociēja sevi ar nepieciešamību paust viedokli?

Līdzīgi būtu jāizvērtē atbalsts bezdarbnieku vai bezdarba riskam pakļauto iedzīvotāju aktīvai iesaistei savu prasmju pilnveidē, mazāku uzsvāru liekot uz atbalstu institūciju attīstībai, kas uzrauga nodarbinātības procesus vai apkalpo šo mērķa grupu. Protams, atbalsts institūcijām ir svarīgs un nav izslēdzams, tomēr ir jāmeklē līdzsvars starp institucionālo stiprināšanu un iedzīvotāja aktivitātes stiprināšanu. Lasot NAP2020 melnrakstu, joprojām rodas priekšstats, ka „pie galda” ir tikai valsts pārvalde un labākajā gadījumā pašvaldības un lielie ražotāji, jo pilsoniskās sabiedrības aktivitāšu piensums NAP2020 īstenošanā tiek paredzēts minimāli – tikai rīcības virziena „Cilvēku sadarbība un piederība Latvijai” ietvaros.

Kas notiek ārpus 9+21?

Turpinot Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam (turpmāk - LIAS2030) iezīmēto attīstības ceļu (attīstības centru – reģionu attīstības virzītājspēka – potenciāla un konkurētspējas paaugstināšana) NAP2020 maksimāli cenšas koncentrēties uz rīcībām, kur tiešie labuma guvēji ir deviņas pilsētas, kas ir starptautiskas un nacionālas nozīmes attīstības centri, un 21 pilsēta, reģionālas nozīmes attīstības centri. Savukārt attiecībā uz pārējo valsts teritorijas attīstību NAP2020 melnrakstā tiek teikts: „Šo centru ekonomiskais izrāviens, kas panākams ar gudriem ieguldījumiem cilvēkresursos, ražošanas līdzekļos un infrastruktūrā, ļaus attīstīties arī apkārtējām teritorijām.” Daļēji šim apgalvojumam varētu piekrist, jo Latvijā iedzīvotāju ir tik daudz cik viņu ir, un iedzīvotāju koncentrēšanās attīstības centros būtu vienkāršāka valstij, nodrošinot iedzīvotāju dzīvei un darbam nepieciešamu infrastruktūru un pakalpojumus. Arī finanšu resursi valstij (ieskaitot ES iespējamās investīcijas) ir ierobežoti, tāpēc izklaidētas investīcijas attīstībā varētu nebūt pietiekami efektīvas. Ceru, ka ar investīcijām reģionālas nozīmes attīstības centros, tiek saprastas visas to novadu teritorijas, kurās ir šie attīstības centri, nevis tikai striktas pilsētu robežas, kas būtiski ierobežotu investīcija. Gan atsaucoties uz Latvijas Pašvaldību savienības norādīto: „Valstī lielākie investīciju piedāvājumi bijuši tieši lauku teritorijās – celulozes rūpnīca, atomelektrostacija, būvmateriālu rūpnīca.”, gan arī praksē sastaptiem gadījumiem, piemēram, Līvānu novadā industriālā teritorija, kurā ir potenciāls un uzņēmēju interese attīstīt ražojošo uzņēmējdarbību⁴, jāsecina ka attīstības centru norobežošana no tiem piegulošajām teritorijām neliecinās par gudriem ieguldījumiem.

Tāpat vēlos norādīt, ka, līdz ar nepieciešamību prioritāri ieguldīt attīstības centros, LIAS2030 tiek atzīta nepieciešamība stiprināt pilsētu un lauku teritoriju savstarpējo sadarbību un mijiedarbību. Tādi risinājumi NAP2020 melnrakstā tiek piedāvāti ieviešot publisko pakalpojumu grozu dažādiem apdzīvotības līmeņiem [231. atkāpe, NAP2020 melnraksts], organizējot sabiedriskā transporta pakalpojumu, nodrošinot iedzīvotājiem iespējas nokļūt izglītības iestādēs, darbvietās, valsts un pašvaldību institūcijās to darba laikā (pagastu savienojums ar 21+9, vismaz divas reizes dienā) [227. atkāpe, NAP2020 melnraksts]. Ja „pakalpojumu groza” uzdevums un pakalpojumu samazināšanās risks ārpus 21+9 ir atkarīgs no pašvaldības gudras rīcības, tad „sabiedriskā transporta nodrošinājuma” uzdevums, ņemot vērā esošo situāciju ar sabiedriskā transporta subsidēšanu, nešķiet reālistisks, ja vien nopietni netiks pārskatīta šī uzdevuma īstenošana. Vēl jo vairāk, ja autoceļu sakārtošana un uzturēšana prioritāri tiek orientēta uz attīstības centru savstarpējo savienošana, tad autoceļu tīkls

⁴ Līvānu novadā industriālā teritorija, kurā ir potenciāls un uzņēmēju interese attīstīt ražojošo uzņēmējdarbību, atrodas Līvānu pilsētai piegulošajā Jersikas pagasta teritorijā, kurā līdz šim nevarēja ieguldīt policentriskajai attīstībai paredzētās ES investīcijas

Aktivitāte notiek ESF projekta nr. 1DP/1.5.2.2.2/11/APIA/SIF/001 “Biedrības „Latvijas Lauku forums” administratīvās kapacitātes stiprināšana aktīvas un kvalitatīvas nevalstiskā sektora līdzdalības nodrošināšanai reģionālās attīstības rīcības politikā un Ministru Kabineta Komitejā” ietvaros. 92, 07 % no Projekta finansē Eiropas Savienība ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību. Apakšaktivitāti administrē Valsts kanceleja sadarbībā ar Sabiedrības integrācijas fondu.

E-izdevums: 2/2012

vismaz no pagasta centra līdz novada centram netiek uzskatīts par sakārtošanas un uzturēšanas vērtu NAP2020 kontekstā.

Šobrīd NAP2020 melnraksts nepiedāvā kompleksas rīcības, kas īstenojamas ejot „apdzīvojuma koncentrēšanās” ceļu, kā arī nav skaidri noteiktas kompleksas rīcības, kas īstenojamas pilnvērtīgi un ilgtspējīgā veidā valsts attīstībai, izmantojot LIAS2030 noteiktās nacionālo interešu telpas: lauki, Baltijas jūras piekraste, Rīgas metropoles areāls un izcili dabas, ainavu un kultūrvēsturisko teritoriju areāli.

Attiecībā uz „apdzīvojuma koncentrēšanos”, iespējams, NAP2020 ir jābūt tikpat drosmīgam kā Latgales reģiona rīcības plānam 2012.-2013.gadam, paziņojot: „Ir nepieciešama pakāpeniska, bet pēc iespējas mērķtiecīgāka darbaspēka novirzīšana no laukiem uz nodarbinātību pilsētās.” Tomēr, lai to īstenotu, NAP2020 jāpiedāvā kompleksi risinājumi jeb ceļš, kā veikt šo darbaspēka novirzīšanu, kas ir nojausama starp melnraksta rindām.

Līdz ar NAP2020 un investīciju piesaisti reģionu attīstībai iezīmējas vēl viens problēmjautājums, kuru valstī būtu jāatrisina kā mājasdarbu, pirms tiek uzsākta NAP2020 ieviešana. Ja NAP2020 respektē nacionālo interešu telpu – lauki, un tai paredz arī noteiktas investīcijas, tad nacionālā līmenī ir jāvienojas par lauku teritorijas definējumu. Šo problemātiku samērā plaši izklāsta pētnieku radīts informatīvs materiāls diskusijām „Latvijas lauku telpas attīstība un tās iespējamie nākotnes scenāriji”⁵, norādot ka Latvijā par ES investīcijām ir atbildīgas vairākas ministrijas un katra lauku teritoriju definē atšķirīgi, līdz ar to radot risku jeb neizpratni, par kurām teritorijām tieši tiek runāts. Lai lauku attīstībai paredzētais finansējums kļūtu mērķtiecīgāks, nepieciešams vienots „lauku telpas” definējums NAP2020 vai arī kādā citā saistošā normatīvā aktā.

Lai gan sabiedrībā daudzviet tiek runāts par lauku iztukšošanos, iedzīvotāju emigrāciju uz Rīgu vai ārpus Latvijas, tomēr, izvērtējot NAP2020 melnrakstā piedāvātos uzdevumus, radās jautājums, cik lielu sabiedrības daļu skar investīcijas 9+21 attīstības centrā? Varbūt mazliet dramatisējot, tomēr 422 603⁶ Latvijas iedzīvotājiem NAP2020 melnraksts piedāvā vai nu strādāt lauksaimniecības, zivsaimniecības vai mezsaimniecības nozarēs, vai arī meklēt savas iespējas 9+21 teritorijās. Paturpinot stāstu ar nākotnes tendencēm un datiem no „Latvijas lauku telpas attīstība un tās iespējamie nākotnes scenāriji”, 2010.gadā lauku novados tika nodarbināti 104 073 iedzīvotāji, no kuriem 27% iedzīvotāju ir nodarbināti sociālā servisa nozarēs (NACE2). Savukārt 77% no sociālā servisa nozarēs nodarbinātajiem strādā nozarēs, kas tiek finansētas no valsts vai pašvaldību budžetiem (tie ir aptuveni 21,6 tūkstoši iedzīvotāju). Sekojot Reģionālās politikas pamatnostādņu līdz 2020 projektam, arī NAP2020 melnrakstā noteiktajam var prognozēt, ka lielākajā daļā Latvijas lauku telpas būtiski samazināsies no valsts budžeta finansēto darba vietu skaits. Arī agrobiznesa, tas ir lauksaimniecība un pārtikas ražošana, nozarē ir nepieciešamība veikt uzlabojumus produktivitātes kāpināšanā, jo Latvijas sniegums ir viens no zemākajiem Eiropas Savienībā. Tomēr, veicot produktivitātes kāpināšanas, kā arī citus nozares izaugsmes un efektivitātes paaugstināšanas pasākumus, ir paredzams, ka desmitgades laikā no agronozaru primārās sfēras aizies 45 tūkstoši jeb 60% tajā pašlaik strādājošo.

Kādus signālus rada iepriekš minētie fakti un prognozes? NAP2020 nepieciešamas mērķtiecīgas aktivitātes lauku teritorijās, kas palīdzēs potenciālajiem bezdarbniekiem atrast savu vietu darba tirgū, jeb citiem vārdiem sakot, lielāka uzmanība jāpievērš prioritātes „cilvēka drošumspēja” rīcības virzienu, kas saistīti ar nodarbinātību, kompetenču attīstību un mobilitāti, īstenošanai laukos. Jo gudriem

⁵ http://www.laukutikls.lv/citi_pasakumi/2948-latvijas_lauku_telpas_attistiba_un_tas_iespejamie_nakotnes_scenariji

⁶ „Latvijas lauku telpas attīstība un tās iespējamie nākotnes scenāriji” sniegtā informācija: „No Latvijā 2011.gadā reģistrētajiem 2 224 230 iedzīvotājiem:

- republikas pilsētās reģistrēti 51%,
- Pierīgas statistiskajā reģionā (izņemot novadus, kuros ietilpst reģionālās nozīmes attīstības centri reģistrēti 10%,
- novados, kuros ietilpst reģionālās nozīmes attīstības centri, reģistrēti 20%,
- lauku novados (ārpus Pierīgas un ārpus reģionālās nozīmes attīstības centri novadiem) reģistrēti 19%.”

Aktivitāte notiek ESF projekta nr. 1DP/1.5.2.2.2/11/APIA/SIF/001 “Biedrības „Latvijas Lauku forums” administratīvās kapacitātes stiprināšana aktīvas un kvalitatīvas nevalstiskā sektora līdzdalības nodrošināšanai reģionālās attīstības rīcības politikā un Ministru Kabineta Komitejā” ietvaros. 92, 07 % no Projekta finansē Eiropas Savienība ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību. Apakšaktivitāti administrē Valsts kanceleja sadarbībā ar Sabiedrības integrācijas fondu.

E-izdevums: 2/2012

ieguldījumiem attīstības centros būtu jārada pietiekams daudzums darba vietu, kas risina nodarbinātības jautājumus attīstības centros, tātad arī prognozējamus ienākumus un cienīgu darbu šo centru iedzīvotājiem. Ja NAP2020 neparedz lauku iedzīvotāju emigrāciju uz attīstības centriem, tad ir jāparedz uzdevumi, kas veicina arī ārpus agrobiznesa nozaru vai agrobiznesu apkalpojošo nozaru attīstību lauku teritorijās, jeb nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstību laukos, lielāks uzsvars jāliek uz attālināta darba iespēju radīšanu lauku iedzīvotājiem.

Iedzīvotājam draudzīgais NAP izstrādes process

Lai gan joprojām koncentrējusies uz ierobežotu skaitu ekspertu ieguldījumu, tomēr NAP2020 izstrāde ir vairāk orientēta uz plašāku sabiedrības līdzdalību. Par to arī liels prieks. Un kā pierādījums kalpo vairāki fakti:

- NAP2020 prioritāšu pamatojuma ziņojums tika nodots sabiedrībai apspriešanai un PKC saņēma vairāk kā 450 priekšlikumus, no kuriem 111 tika iesniegti no NVO un sociālajiem partneriem;
- NAP2020 vadības grupas sanāksmju materiāli, audioieraksti un protokoli ir publiski pieejami Ministru kabineta mājas lapā;
- NAP2020 izstrādes darba grupās liela uzmanība tiek pievērsta līdzsvarotai publiskā un privātā (t.sk. NVO) sektora pārstāvēniecībai;
- Līdz ar NAP2020 melnraksta publiskošanu ir aktualizēta arī mājas lapa pkc.lv, kur ir pieejama informācija gan par NAP2020 izstrādi, gan arī rezultātiem;
- Ikvienam sabiedrības loceklim ir iespēja iepazīties ar PKC kalendāru, tādā veidā sekojot tam, kur ir iespējams paust viedokli un diskutēt par NAP2020.

Tomēr nevilto prieku mazina sekojoši novērojumi:

- Virknei NAP prioritāšu pamatojuma ziņojumā sniegto priekšlikumu tika norādīts, ka tie tiks izskatīti darba grupās, attīstot prioritātes, tomēr darba grupās pārstāvētās NVO saka, ka par šiem priekšlikumiem diskusijas nav bijušas;
- Darba grupas ir vieta, kur tiek radīts NAP2020 teksts, un darba grupu locekļi regulāri komentē un papildina šo tekstu, tomēr NVO sniegtā informācija un arī VARAM savā vēstulē norāda ka ne vienmēr šie priekšlikumi tiek respektēti un iekļauti NAP2020;
- Līdz šim netika publiskots darba grupu darba kalendārs un apspriežamie jautājumi, tāpēc visa sniegtā informācija bija uztverama kā post factum, jeb fakta konstatācija nevis aicinājums uz aktīvu dialogu.

Lai arī joprojām mēģinu meklēt atbildes uz jautājumiem - vai NAP2020 ir kvalitatīvāks par iepriekšējiem NAPiem, tomēr domāju, ka Latvijas nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam izstrāde var kļūt par līdzdalīgas plānošanas piemēru pasaulei un cerams arī par Latvijas ekonomiskā izrāviena veiksmes stāstu. Un pat ja 2020.gadā nāksies atzīt, ka mērķi ir bijuši pārāk ambiciozi vai nepietiekami mērķtiecīgi, pat ja identificētie rīcības virzieni un uzdevumi nebūs noveduši mūs līdz iecerētajam, tik un tā būšu apmierināts, jo šis NAPs būs arī mans „biznesa plāns” un „sabiedriskais līgums” starp mani un valsti, jo visas savas kompetences un iespēju robežās es piedalos šī plāna radīšanā, un jutīšos līdzatbildīgs tā īstenošanā, ja vien valsts ieklausīsies manī un pieņems manus ierosinājumus. Ceru, ka arī Tu, lasītāj, piedalies Latvijas attīstības plāna radīšanā!

Valdis Kudiņš

Latvijas Lauku foruma Valdes priekšsēdētājs

04.06.2012.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Aktivitāte notiek ESF projekta nr. 1DP/1.5.2.2.2/11/APIA/SIF/001 "Biedrības „Latvijas Lauku forums” administratīvās kapacitātes stiprināšana aktīvas un kvalitatīvas nevalstiskā sektora līdzdalības nodrošināšanai reģionālās attīstības rīcības politikā un Ministru Kabineta Komitejā” ietvaros. 92, 07 % no Projekta finansē Eiropas Savienība ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību. Apakšaktivitāti administrē Valsts kanceleja sadarbībā ar Sabiedrības integrācijas fondu.